

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie edukacji finansowej i odpowiedzialnego wykorzystywania produktów finansowych (opinia z inicjatywy własnej)

(2011/C 318/04)

Sprawozdawca: **Carlos TRIAS PINTÓ**

Dnia 20 stycznia 2011 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie

edukacji finansowej i odpowiedzialnego wykorzystywania produktów finansowych.

Sekcja ds. Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Spójności Gospodarczej i Społecznej, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 24 czerwca 2011 r.

Na 473. sesji plenarnej w dniach 13–14 lipca 2011 r. (posiedzenie z 14 lipca) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 142 do 6 – 4 osoby wstrzymały się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Rosnąca złożoność i nieprzejrzystość systemu finansowego utrudnia w ostatnich latach właściwe zrozumienie kwestii produktów finansowych.

1.1.1 Wobec takiej sytuacji EKES uznaje różne inicjatywy podejmowane przez Komisję Europejską i OECD, służące usunięciu braków w funkcjonowaniu systemu finansowego, i jednocześnie wzywa sektor finansowy do właściwego stosowania nowych przepisów oraz do wykorzystywania samoregulacji w celu promowania odpowiednich i rzetelnych działań poprzez skorygowanie dawnego zachowania niektórych instytucji oraz ułatwienie dostępu do przejrzystych produktów finansowych, które pozwolą konsumentowi świadomie nabywać produkty i porównać różne oferty na rynku.

1.2 Konieczna poprawa regulacji, nadzoru i przejrzystości w ramach systemu finansowego w celu zwiększenia ochrony konsumentów i inwestorów nabywających produkty finansowe nie zwalnia obywatela od podejmowania działań służących rozwijaniu przez całe życie jego zdolności finansowych na rzecz odpowiedzialnego wykorzystywania produktów finansowych poprzez podejmowanie dobrze uzasadnionych decyzji na podstawie uzyskanych informacji. Ostatecznie chodzi o stworzenie pozytywnego sprzężenia zwrotnego trzech elementów: edukacji finansowej, regulacji rynków i ochrony konsumenta.

1.3 Edukacja finansowa powinna być rozumiana jako integralna polityka oparta na współpracy wszystkich zaangażowanych stron: administracji publicznej, sektora finansowego, przedsiębiorstw, organizacji związkowych, stowarzyszeń konsumentów, systemu edukacji i ogólnie wszystkich obywateli wykorzystujących produkty finansowe. Niemniej edukacją i szkoleniem powinny zajmować się organy wolne od wszelkiego konfliktu interesów.

1.4 W ramach systemu edukacji sprzyjającemu kształtowaniu postawy krytycznej wśród obywateli europejskich edukacja finansowa powinna być obecna na wszystkich etapach życia człowieka. EKES wzywa do wprowadzenia edukacji finansowej jako obowiązkowego przedmiotu w programach studiów w ramach systemu szkolnictwa, co powinno mieć swoją

kontynuację w planach kształcenia i przekwalifikowywania pracowników. Wśród celów tego przedmiotu powinno znaleźć się między innymi wspieranie odpowiedzialnego zarządzania osobistymi finansami (oszczędności, korzystanie z kart kredytowych, kredyty i pożyczki itp.) poprzez wskazywanie wartości odpowiedzialnych społecznie produktów finansowych. Komitet popiera środki regulacji rynków finansowych produktów podstawowych wprowadzone przez Komisję Europejską w celu poprawy przejrzystości, jakości informacji oraz mechanizmów nadzoru.

1.5 W pełni dostępna edukacja finansowa przynosi korzyści całemu społeczeństwu. Projekty dotyczące kształcenia finansowego powinny kłaść szczególny nacisk na te segmenty, które są zagrożone wykluczeniem finansowym; sam sektor finansowy także powinien się aktywnie angażować w realizację podwójnego działania „mikrofinanse i edukacja”, jak też w ułatwianie dostępu do podstawowych usług finansowych.

1.6 EKES zwraca uwagę na ograniczone oddziaływanie bieżących programów dotyczących edukacji finansowej, jak również podkreśla, że na równi z określaniem potrzeb szkoleniowych konsumentów produktów finansowych i opracowywaniem doraźnych propozycji ważna jest ocena przydatności różnych programów edukacyjnych i skuteczności używanych kanałów dostępu, z udziałem zainteresowanych stron.

1.7 Edukacja finansowa to ostatecznie aspekt kluczowy dla utrzymania zaufania do systemu finansowego i odpowiedzialnego wykorzystania produktów finansowych. Tym samym, z myślą o przyszłości, konieczne jest połączenie sił między różnymi znaczącymi instytucjami, publicznymi i prywatnymi, oraz zainteresowanymi stronami w celu wyposażenia edukacji finansowej w strategię i środki, na jakie zasługuje, oraz poprawy koordynacji i słabego wykorzystania synergii między licznymi istniejącymi inicjatywami (na skalę międzynarodową, europejską oraz w państwach członkowskich).

1.8 EKES ma świadomość ograniczonych kompetencji Komisji Europejskiej w dziedzinie edukacji, ale mimo to twierdzi, że edukacja finansowa jest szerszą dziedziną niż edukacja sama w sobie, ponieważ dotyczy również upodmiotowienia osób i wykluczenia społecznego oraz przyczynia się do odpowiedzialnej konsumpcji.

1.9 Na koniec EKES podkreśla, że potrzeby konsumentów produktów finansowych muszą być tematem priorytetowym na spotkaniach międzynarodowych wysokiego szczebla, w szczególności na szczycie G20. W związku z tym zwraca się o utworzenie grupy ekspertów ds. ochrony finansowej konsumentów.

2. Kultura finansowa i rola konsumentów

2.1 Kultura deregulacji i samoregulacja finansowa, kreatywność finansowa, zawilosci nowych instrumentów finansowych i nieprzejrzystość systemu nie tylko stanowią decydującą przyczynę obecnego poważnego kryzysu, lecz także utrudniają obywatelowi zrozumienie zasad działania i tak już skomplikowanego i zglobalizowanego rynku, na którym występuje ogromna różnorodność produktów finansowych.

2.2 W tak zwanym społeczeństwie opartym na wiedzy, w którym należy wykorzystywać system edukacji zachęcający obywateli do krytycznego myślenia, edukacja finansowa jest strategicznym instrumentem, który powinien towarzyszyć nowej regulacji systemu finansowego. Bez udziału odpowiedzialnego konsumenta zaangażowanego w rozwój swoich zdolności finansowych nie można stworzyć solidniejszego, bezpieczniejszego i bardziej przejrzystego systemu finansowego.

2.3 Coraz ważniejsze staje się bowiem „odpowiedzialne korzystanie z produktów finansowych”, które skłania do rozdzielenia pragnienia od potrzeby. Zwolenników zyskuje też „świadome oszczędzanie”, co w perspektywie długoterminowej oznacza wybór społecznie odpowiedzialnych produktów⁽¹⁾, tzn. takich, które zapewniają lepsze zachowania w ich wymiarze środowiskowym, społecznym i dotyczącym zarządzania.

2.4 Celem nie powinno być tylko przekazanie wiedzy i umiejętności (edukacja finansowa), lecz także wykształcenie zdolności świadomego korzystania z informacji (alfabetyzacja finansowa) umożliwiające podejmowanie w rzeczywistych sytuacjach właściwych decyzji w odniesieniu do zarządzania własnymi środkami finansowymi (poprawa umiejętności finansowych).

2.5 Ostatecznie znacząca część decyzji podejmowanych przez człowieka dotyczy zachowań finansowych, które wpływają bezpośrednio na jego związki osobiste i rodzinne, począwszy od finansowania studiów, a skończywszy na planowaniu dochodów emerytalnych⁽²⁾.

2.6 Ponadto z uwagi na kontekst światowego kryzysu gospodarczego i rosnące zainteresowanie społeczeństwa zasadami zrównoważonego rozwoju i postępowaniem przedsiębiorstw w wymiarze środowiskowym, społecznym

i dotyczącym zarządzania wydaje się, że ważne jest udostępnienie większej ilości informacji o tym, jak włączyć te kryteria do procesu podejmowania decyzji finansowych przez konsumentów detalicznych.

2.7 Zdaniem EKES-u umożliwienie objęcia kulturą finansową wszystkich grup społecznych na dostatecznym poziomie na wszystkich etapach życia jest więc zagadnieniem kluczowym dla utrzymania zaufania do dobrze uregulowanego systemu finansowego w celu zagwarantowania jego rozwoju i stabilizacji, poprzez promowanie **inteligentnego korzystania z produktów finansowych** opartego na dobrze uzasadnionych i świadomych decyzjach. W rzeczywistości zagadnienie to staje się wspólnym celem rządów, organów regulacyjnych i nadzorczych.

2.8 Instytucje finansowe również mają do odegrania bardzo ważną rolę. Społeczeństwo powinno więc liczyć na to, że sektor finansowy zobowiąże się do zagwarantowania rzetelności i przejrzystości usług świadczonych klientowi poprzez przyjęcie jasnych zasad dla dobra społeczeństwa.

3. Działania w dziedzinie edukacji finansowej

3.1 Przez edukację finansową rozumie się proces, w którym konsumenci doskonalą swoje rozumienie produktów finansowych i osiągają lepszą wiedzę na temat ryzyka finansowego i możliwości rynkowych poprzez podejmowanie decyzji finansowych na podstawie właściwych informacji. W pełni dostępna edukacja finansowa przynosi korzyści całemu społeczeństwu, ponieważ zmniejsza ryzyko wykluczenia finansowego, zachęca konsumentów do planowania i oszczędzania oraz w ten sposób przyczynia się również do unikania nadmiernego zadłużania się.

3.2 W celu promowania kultury finansowej wśród konsumentów organy nadzorcze, instytucje finansowe i inni przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego przedsięwzięli różne inicjatywy określane mianem „systemów edukacji finansowej”.

3.3 To wyzwanie nie jest nowe, było już wcześniej podejmowane przez OECD⁽³⁾, Komisję Europejską⁽⁴⁾ i ECOFIN⁽⁵⁾.

3.4 W tym sensie najistotniejsze działania instytucjonalne na szczeblu europejskim polegały na utworzeniu dużej sekcji poświęconej edukacji finansowej w ramach projektu edukacyjnego na rzecz konsumentów dotyczącego rozwijania internetowych narzędzi edukacji konsumenckiej dla dorosłych (**DOLCETA**) i stworzeniu przez Komisję w październiku 2008 r. grupy ekspertów ds. edukacji finansowej (**EGFE**), która od tamtego czasu organizuje okresowe spotkania w celu analizowania różnych strategii rozwoju programów edukacji finansowej poprzez zachęcanie do współpracy publiczno-prywatnej i jej lepszego wdrażania.

(1) Opinia EKES-u w sprawie odpowiedzialnych społecznie produktów finansowych, Dz.U. C 21/06 z 21.1.2011, s. 33.

(2) Zob. dokument Komisji „Zielona księga na rzecz adekwatnych, stabilnych i bezpiecznych systemów emerytalnych w Europie”, COM(2010) 365 wersja ostateczna.

(3) W lipcu 2005 r. Należy również wskazać projekt OECD dotyczący edukacji finansowej z 2009 r.

(4) Komisja Europejska opublikowała „Osiem podstawowych zasad, które należy uwzględnić przy opracowywaniu skutecznych programów edukacji finansowej”, COM(2007) 808 wersja ostateczna.

(5) W konkluzjach z maja 2008 r.

3.5 Wśród czynników, które wymagają poprawy edukacji finansowej, znajdują się złożoność nowych instrumentów finansowych, zmiany demograficzne⁽⁶⁾ i nowe europejskie ramy prawne⁽⁷⁾.

3.6 Ogólnie należy dodać, że w społeczeństwie nie ma dostatecznej kultury finansowej. Osiągnięcie zakładanego celu wymaga, aby najpierw obywatele zyskali świadomość potrzeby pogłębiania swojej wiedzy finansowej. W tym kontekście EKES wzywa do nasilenia krajowych kampanii informacyjnych w odniesieniu do finansów.

3.7 EKES opowiada się za tym, aby wszystkim obywatelom (dzieciom, młodzieży, dorosłym, osobom niepełnosprawnym i innym) zapewnić efektywny dostęp do programów szkoleniowych w zakresie finansów o zawartości tematycznej właściwej dla każdego etapu, z uwzględnieniem celów i interesów każdej grupy. Podstawowy zakres szkoleń (planowanie finansowe, oszczędzanie, zadłużanie się, ubezpieczenia, świadczenia emerytalne itp.) oraz zastosowanie specyficznej metodologii powinny zostać uzupełnione skutecznymi kanałami dostępu do poszczególnych grup społecznych: szkoły, zakłady pracy, stowarzyszenia konsumenckie, strony internetowe, publikacje specjalistyczne, media itp.

3.8 Dzieci i młodzież to priorytetowi odbiorcy programów, ale tylko w niewielu krajach edukacja finansowa jest przedmiotem nauczania, tzn. jest częścią programów szkolnych⁽⁸⁾. EKES podkreśla, że dopóki to się nie zmieni, dopóty zakładane cele w obszarze zdolności finansowych nie zostaną osiągnięte.

3.9 Jednocześnie EKES wzywa Komisję Europejską i inne instytucje do podniesienia poziomu informacji i świadomości na temat odpowiedzialnego społecznie inwestowania w różnych państwach członkowskich, w ramach bieżących inicjatyw dotyczących edukacji finansowej.

3.10 Programy edukacji finansowej działające w takich krajach, jak Wielka Brytania (program doradztwa podstawowego), Francja (Instytut Edukacji Finansowej), Hiszpania (plan edukacji finansowej na lata 2008–2012), Austria (Initiative Finanz Wissen) itp., zostały właściwie opracowane, ale nie są dostatecznie rozpowszechnione, ponieważ brakuje strategii wdrożeniowej o dostatecznym zasięgu, a obywatele nie dysponują właściwymi informacjami na temat możliwości szkoleniowych takich programów.

3.11 EKES zwraca uwagę na potrzebę zintensyfikowania badań służących ocenie adekwatności treści szkoleń i używanych kanałów dostępu, a zatem także na potrzebę zmierzenia poprawy zdolności finansowych w wymiarze długoterminowym, zwłaszcza jeżeli chodzi o wpływ tej dziedziny na kształcenie dzieci i młodzieży.

⁽⁶⁾ Wydłużenie średniego trwania życia okazuje się szczególnie ważne, gdyż rodzi potrzebę zapoznania osób starszych z nowymi instrumentami finansowymi oraz obliuguje osoby dorosłe do lepszego planowania przyszłości.

⁽⁷⁾ Stworzone na podstawie planu działania na rzecz usług finansowych, który został wdrożony przez Komisję Europejską pod koniec lat 90.

⁽⁸⁾ W 2012 r. w badaniu PISA po raz pierwszy ocenione zostaną kompetencje finansowe uczniów w wieku 15 lat w 19 krajach.

4. Nowe zachowania finansowe konsumentów

4.1 Czynniki demograficzne, społeczno-kulturowe i technologiczne warunkują wykształcenie się nowych zachowań finansowych konsumentów. Obecnie konsumenci szukają produktów dostosowanych do ich potrzeb, bardziej profesjonalnej obsługi, wymagają większej ilości informacji, interesują się rozwojem swoich inwestycji⁽⁹⁾ oraz przyjmują postawę krytyczną.

4.2 W tym kontekście bliskie kontakty, jakie klienci utrzymywali z instytucjami finansowymi, pomału ulegają rozluźnieniu: klienci współpracują z różnymi instytucjami, chcą korzystać z placówek, które znajdują się w pobliżu ich miejsca zamieszkania, lub korzystają z bankowości elektronicznej, szukają efektywnych usług i oczekują, że ich aktywa będą przynosić dochody.

4.3 Klucz do sukcesu, jakim jest zatrzymanie klientów w danej instytucji finansowej, to właściwe zarządzanie danymi w celu analizowania przyzwyczajień konsumenta i dostarczania mu odpowiednich informacji w zależności od charakterystyki jego profilu. Konsument powinien jednak mimo wszystko sprawdzać otrzymane informacje i dogłębnie analizować produkt, który kupuje.

4.4 Stowarzyszenia konsumenckie zalecają stosowanie szeregu zasad w relacjach z instytucjami finansowymi (spersonalizowana obsługa, jakość usługi, stopień specjalizacji w danych produktach) chroniących przed wpadnięciem w wir szukania największych zysków. W tym sensie edukacja finansowa pozwoli konsumentowi wykryć zagrożenie ze strony „naciągaczy finansowych”.

5. Zwiększenie przejrzystości na rzecz ulepszenia ochrony i odbudowy zaufania

5.1 Działania w dziedzinie edukacji finansowej powinny uzupełniać pełną regulację rynków finansowych i efektywne działania na rzecz zwiększenia ochrony konsumenta produktów finansowych. Istnienie regulacji finansowej nie zwalnia jednak obywatela z angażowania się przez całe życie w rozwój własnych zdolności finansowych.

5.2 Przejrzystość jest narzędziem niezbędnym w relacjach z użytkownikiem oraz fundamentalnym narzędziem odzyskiwania zaufania konsumentów do sektora usług finansowych.

5.3 Przejrzystość informacji można uzyskać poprzez wdrożenie inicjatyw, takich jak raporty i publikacje, odpowiedzialne doradztwo, broszury informacyjne, informatory i przewodniki, nowe kanały konsultacji, prezentacje produktów i usług finansowych itp. Należy wyeliminować stosowanie drobnego druku, niedozwolonych zapisów w umowach czy reklamy wprowadzającej w błąd.

⁽⁹⁾ W ostatnich latach rośnie zapotrzebowanie na społecznie odpowiedzialne produkty finansowe, które stosują kryteria odpowiedzialności społecznej przy wyborze formy inwestowania.

5.4 Ogólnie rzecz ujmując, postępowanie instytucji finansowych budzi niepokój klientów z powodu braku komunikacji, stosowania kryteriów obsługi klientów (*front office*) i dokumentów w większości przypadków niezrozumiałych dla laików. W odpowiedzi na taką sytuację instytucje finansowe powinny zatrudniać wykwalifikowanych pracowników, którzy będą potrafili udzielać informacji klientom, inicjować kontakty i używać języka zrozumiałego dla klientów.

5.5 W ramach sprzedaży produktów i usług finansowych wymogi informacyjne ulegają zaostrzeniu dzięki obowiązkowi rzetelnego informowania klienta o warunkach umowy i ich następstwach, z odpowiednim wyprzedzeniem przed przyjęciem oferty.

5.6 W szczególności jest niezbędne, by dokładnie wskazać każdy rodzaj ryzyka towarzyszącego poszczególnym operacjom i spróbować zrównoważyć odpowiedzialność za nie, jako że w ostatnim czasie stwierdzono nasilenie się zjawiska przenoszenia ryzyka związanego z produktem finansowym na konsumenta. W przypadku bankowości elektronicznej należy zapewnić pełny dostęp do najistotniejszych informacji.

5.7 W dyrektywie 2007/64/WE w sprawie usług płatniczych wprowadzono obowiązek zwiększenia dostępności informacji. W dyrektywie MiFID⁽¹⁰⁾ określono informacje konieczne do świadczenia usług inwestycyjnych, które powinny być podawane na wszystkich etapach procesu zawierania umowy, tzn. informacje wstępne, informacje w momencie zawierania umowy oraz po jej zawarciu. Jednocześnie w dyrektywie tej wymaga się od instytucji finansowych zwiększenia ochrony inwestora i oferowania klientom jak najbardziej odpowiednich produktów, zgodnie z różnymi profilami ryzyka i profilami społeczno-kulturowymi.

5.8 Kolejnym przyczynkiem do ochrony praw konsumentów jest dyrektywa 2008/48/WE w sprawie kredytów konsumenckich, w której mowa o zasadzie odpowiedzialnego udzielania kredytu, na mocy której kredytodawca jest zobowiązany do udzielania porad, jak również do wykonania oceny aktualnej i przyszłej wypłacalności konsumenta na podstawie przedstawionych przez niego informacji oraz własnej bazy danych.

5.9 W przyszłości ważnym narzędziem Unii służącym zwiększeniu zaufania obywateli będzie Akt o jednolitym rynku⁽¹¹⁾, zawierający rozdział poświęcony planowi działania na rzecz ochrony konsumentów detalicznych produktów finansowych, w którym zwraca się szczególną uwagę na przejrzystość kosztów bankowych i aktualny brak ochrony kredytobiorców na rynku kredytów hipotecznych.

6. Promowanie sprawdzonych rozwiązań z zakresu bankowości

6.1 Deregulacja finansowa ostatnich dekad sprzyjała tworzeniu się wzajemnych powiązań między rynkiem bankowym a rynkiem kapitałowym, co zwiększyło ryzyko związane z pozbawieniem ochrony praw klientów banków komercyjnych.

6.2 Konsumenty skarżyli się, że podczas wprowadzania na rynek i sprzedaży produktów finansowych zabrakło odpowiedniej informacji, zwłaszcza jeśli chodzi o nowo utworzone wysoko wyspecjalizowane produkty.

6.3 Komisja Europejska⁽¹²⁾ wskazuje następujące fundamentalne problemy, jakie konsument napotyka podczas współpracy z bankami: niedostateczne poinformowanie przed zawarciem umowy, nierzetelne doradztwo, brak przejrzystości w zakresie nakładania prowizji bankowych i trudności ze zmianą podmiotu, z którym prowadzi się operacje.

6.4 Aby zaradzić tej sytuacji, Komisja Europejska wystąpiła do sektora bankowego z inicjatywą przeprowadzenia samoregulacji w celu poprawy dostępu do informacji oraz zwiększenia zrozumiałości oraz porównywalności prowizji bankowych. EKES z zadowoleniem przyjął ten bardzo ważny projekt harmonizacji, który powinien doprowadzić do stworzenia systemu bardziej ustandaryzowanego, umożliwiającego porównywanie różnych ofert. Ze swej strony Komitet stwierdza konieczność wzięcia pod uwagę zdania organizacji konsumenckich, aby wdrożenie projektu dawało gwarancję sukcesu.

6.5 Z drugiej strony widoczny jest opór instytucji finansowych, jeśli chodzi o przedstawianie klientom innych produktów, które nie zostały stworzone przez te instytucje, wówczas gdy produkty te okażą się mniej dla nich dochodowe. Ponadto wśród błędów popełnianych przez branżę zbiorowego inwestowania można wymienić wprowadzanie na rynek nowych produktów niezależnie od istniejącego na nie popytu.

6.6 Podsumowując, brak równowagi pomiędzy istniejącym zapotrzebowaniem a nabywanym produktem utrzymuje się w wyniku istnienia modelu zarządzania, w którym podaż kształtuje popyt wskutek wykorzystywania rosnących różnic w znajomości przedmiotu, wynikających z asymetrii wiedzy między sprzedawcami i nabywcami produktów finansowych. EKES proponuje zatem ustanowienie rygorystycznych „kodeksów postępowania” obowiązujących personel podmiotów finansowych, które łagodziłyby ewentualny konflikt interesów pomiędzy rzetelnym doradztwem a potrzebą sprzedaży produktów. Na instytucjach finansowych powinien spoczywać ciężar dowodu, że przestrzegają tych kodeksów.

6.7 Co za tym idzie, pośrednicy finansowi (nie tylko bankowi, lecz także agenci ubezpieczeniowi, maklerzy giełdowi itp.), nie zaniedbując ścisłego przestrzegania obowiązujących przepisów, powinni zacząć stosować sprawdzone rozwiązania w celu ochrony konsumentów usług finansowych. Należą do nich: środki prowadzące do poprawy jakości informacji (które powinny być jasne, precyzyjne, dostosowane do potrzeb, zrozumiałe i porównywalne z innymi ofertami), strategie, które będą sprzyjały szkoleniu podmiotów oszczędzających i inwestujących w zakresie operacji finansowych, profesjonalne (wiarygodne i rzetelne) doradztwo ułatwiające użytkownikom dokonanie stosownego wyboru, a także powołanie niezależnej jednostki (rzecznika) broniącego interesów klienta instytucji finansowych i chroniącego je.

⁽¹⁰⁾ Dyrektywa 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych, Dz.U. L 145/1 z 30.4.2004.

⁽¹¹⁾ COM(2011) 206 wersja ostateczna.

⁽¹²⁾ Komisja Europejska, „Gromadzenie danych dotyczących kosztów korzystania z rachunków bankowych przez konsumentów”, Bruksela 2009.

6.8 W celu utrwalenia takiego nowego sposobu postępowania EKES wskazuje na potrzebę podniesienia kwalifikacji pośredników finansowych, aby byli w stanie wykonać tę niezbędną pracę pedagogiczną. Przed pośrednikami finansowymi staje podwójne wyzwanie: z jednej strony poprawa znajomości produktów, które wprowadzają na rynek, z drugiej strony zaś – nabycie umiejętności skutecznego przekazywania informacji użytkownikom.

7. Promowanie włączenia finansowego

7.1 EKES ma świadomość, że zagadnienie włączenia finansowego powinno być rozpatrywane w kontekście pełnego włączenia społecznego, i jest oczywiste, że gwarancje zatrudnienia, ochrona socjalna itp. zwiększają realną wykonalność inicjatyw w zakresie edukacji finansowej.

7.2 W licznych opracowaniach⁽¹³⁾ stwierdzono niedostateczny poziom edukacji finansowej i jego korelację z poziomem kulturalnym oraz statusem społeczno-ekonomicznym. W związku z tym wiele osób napotyka trudności w zarządzaniu swoją sytuacją finansową oraz w zaznajamianiu się z ryzykiem, jakie obciąża ich inwestycje. Odkryto także, że tylko nieliczne spośród takich osób obmyślają plany awaryjne na wypadek, gdyby ich sytuacja osobista nieoczekiwanie zmieniła się w przyszłości (np. w związku z utratą pracy, wypadkiem, rozwodem lub śmiercią współmałżonka itp.).

7.3 W wielu krajach tylko 30 % dorosłej populacji jest w stanie obliczyć proste odsetki, a zaledwie 44 % posiada podstawową wiedzę na temat funkcjonowania systemu emerytalnego⁽¹⁴⁾.

7.4 Około 80 milionów obywateli Europy, to znaczy 16 % całej populacji, żyje na progu ubóstwa. Jednym z celów Europejskiego Roku Walki z Ubóstwem i Wykluczeniem Społecznym Unia Europejska ustanowiła w 2010 roku promowanie wsparcia społecznego dla polityki włączenia, ze szczególnym naciskiem na odpowiedzialność zbiorową i indywidualną.

7.5 Włączenie finansowe wspiera procesy włączenia społecznego. Dlatego też istotne jest promowanie inicjatyw umożliwiających włączenie finansowe grup obciążonych zwiększonym ryzykiem wykluczenia (kobiet, bezrobotnych, niepełnosprawnych, osób starszych, osób pozbawionych środków itp.) poprzez zapewnienie powszechnej dostępności oraz opracowywanie produktów i usług finansowych na potrzeby takich grup.

7.6 W obecnej sytuacji społeczno-ekonomicznej niezbędne jest odpowiednie podkreślenie znaczenia edukacji finansowej zorientowanej na planowanie emerytury, zważywszy na zdecydowaną tendencję do polegania na publicznych systemach emerytur składkowych, w ramach których świadczenia są ustalane na podstawie wniesionych składek (*earnings-related benefits*).

Jednocześnie w celu sprzyjania upodmiotowieniu kobiet pracujących, ich wejściu na rynek pracy powinny towarzyszyć konkretne programy kształcenia w zakresie finansów.

7.7 Ogólnie rzecz biorąc, środki poprawy kultury finansowej konsumentów muszą być ukierunkowane przede wszystkim na grupy najmniej chronione, zagrożone ryzykiem wykluczenia finansowego lub mogące paść ofiarą nadużyć w związku z określonymi działaniami spekulacyjnymi.

7.8 EKES stwierdza, że w ramach swoich obowiązków podmioty finansowe powinny podjąć się zapewnienia dostępu do usług bankowych osobom pozbawionym środków w celu uniknięcia ich wykluczenia finansowego. W związku z tym programy udzielania mikrokredytów⁽¹⁵⁾ powinny zostać w pełni włączone do oferty kredytowej podmiotów finansowych. Osoby bezrobotne, młodzież kończąca studia i potrzebująca gwarancji bankowych, przedsiębiorcy, imigranci, niepełnosprawni itp.⁽¹⁶⁾ są beneficjentami mikrokredytów i należy im zapewnić dostęp do nich.

7.9 Działanie dwubiegunowe z zakresu „mikrofinansowania i edukacji” w ramach określonych programów przynosi znakomite wyniki, zważywszy że edukacja daje przewagę konkurencyjną w porównaniu z innymi inicjatywami, opierającymi się wyłącznie na mikrofinansowaniu.

8. Perspektywy edukacji finansowej

8.1 EKES ma pełną świadomość ograniczeń uprawnień Komisji Europejskiej w dziedzinie edukacji⁽¹⁷⁾, mimo to twierdzi, że edukacja finansowa ma zakres znacznie szerszy niż edukacja sama w sobie, ponieważ dotyczy także upodmiotowienia osób, wykluczenia społecznego oraz przyczynia się do odpowiedzialnej konsumpcji.

8.2 EKES wzywa Komisję do poważnego rozpatrzenia możliwości opracowania środków legislacyjnych, które nałożą na państwa członkowskie obowiązek skutecznego promowania edukacji finansowej.

8.3 W perspektywie długoterminowej istnieje powszechne porozumienie pomiędzy organizacjami i instytucjami (prawdopodobnie najważniejsze podmioty w dziedzinie edukacji finansowej to Międzynarodowa Sieć ds. Edukacji Finansowej – INFE – działająca w ramach OECD oraz grupa ekspertów ds. edukacji finansowej – EGFE – Komisji Europejskiej), jeśli chodzi o treści i praktyki najbardziej warte rozważenia w dziedzinie edukacji finansowej. W tym zakresie EKES w całości zgadza się z tymi postulatami i, w konsekwencji, wnosi, by rządy i instytucje finansowe przekazały wystarczające środki w celu nadania dynamiki swoim inicjatywom, takim jak:

- wspólna metodologia oceny stopnia znajomości pojęć finansowych oraz stopnia włączenia ludności;
- większe włączenie edukacji finansowej do programów szkolnych; międzynarodowa metodologia oceny efektywności i skuteczności programów szkolnych;

⁽¹³⁾ Zob. Braunstein & Welch, 2002; Mandell, 2008; FINRA Investor Education Foundation, 2009.

⁽¹⁴⁾ Według danych opracowanych przez José Gómeza Yubera w artykule zatytułowanym „Financial education: from information to knowledge and informed financial decision-making” (Edukacja finansowa: Od informacji do wiedzy i świadomego podejmowania decyzji w kwestiach finansowych).

⁽¹⁵⁾ Zgromadzenie Ogólne ONZ ogłosiło rok 2005 Międzynarodowym Rokiem Mikrokredytu.

⁽¹⁶⁾ Jak to jest we Francji, poza wspieraniem przedsiębiorczości mikrokredyt powinien służyć zaspokajaniu innych potrzeb osób z niedoborem środków finansowych.

⁽¹⁷⁾ Artykuł 165 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej przewiduje, że stanowienie prawa w dziedzinie edukacji pozostaje w gestii państw członkowskich.

- opracowanie krajowych strategii w zakresie edukacji finansowej, z odpowiednimi systemami monitoringu i oceny wpływu;
  - wzmocnienie strategii włączenia finansowego; intensyfikacja działań ukierunkowanych na konkretne grupy (młodzież, kobiety, imigranci, osoby o niskich dochodach);
  - ochrona praw konsumentów produktów finansowych;
  - wzmocnienie współpracy pomiędzy Komisją Europejską, OECD oraz rządami krajowymi w celu wykorzystania potencjalnych synergii i uniknięcia powielania prac;
  - organizacja Europejskiego Dnia Edukacji Finansowej, na przykład pod auspicjami kraju sprawującego w danej chwili prezydencję Unii Europejskiej;
  - promowanie dorocznej konferencji dotyczącej edukacji finansowej, z udziałem uznanych ekspertów;
  - stworzenie systemu uznania publicznego na obszarze Unii Europejskiej (np. nagrody) w celu wyróżniania najlepszych inicjatyw edukacyjnych oraz najlepszych rozwiązań praktycznych;
  - promowanie „finansowego prawa jazdy”;
  - okresowe spotkania rządów państw członkowskich dotyczące bieżących programów edukacji finansowej oraz uwzględnianie wniosków z tych obrad w krajowej strategii politycznej (na spotkaniach takich należałoby nie tylko opisywać aktualnie prowadzone działania, ale także analizować ich wpływ).
- 8.4 Ze swej strony EKES dodaje poniższe propozycje, które łączą inicjatywy mające na celu zwiększenie wiedzy i umiejętności finansowych obywateli z różnymi środkami służącymi podwyższeniu poziomu ochrony detalicznych konsumentów produktów finansowych:
- utworzenie niezależnego organu w celu świadczenia bezpłatnych usług doradztwa dla konsumentów produktów finansowych, dotyczącego również różnych sposobów uwzględniania kryteriów środowiskowych, społecznych i dotyczących zarządzania w procesie podejmowania przez nich decyzji finansowych – organ ten mógłby służyć swoim doradztwem bądź w kontakcie osobistym, bądź za pośrednictwem telefonicznej infolinii;
  - uregulowanie roli pośredników finansowych oraz urzędników publicznych w dziedzinie edukacji finansowej w celu zapewnienia większej dostępności i zrozumiałości informacji finansowych⁽¹⁸⁾; istotne będzie także ustanowienie mechanizmów nadzoru gwarantujących bezstronność działań;
  - utworzenie europejskiej agencji zajmującej się ochroną detalicznych konsumentów produktów finansowych w celu nadzorowania praktyk bankowych (zwłaszcza dostępności, przejrzystości i porównywalności produktów finansowych) oraz zwalczania nadużyć; instytucja taka musi mieć możliwość nakładania sankcji;
  - nałożenie na sektor finansowy obowiązku wykorzystywania fizycznych nośników informacji w celu powiadamiania klientów instytucji finansowych o przysługujących im prawach oraz o krokach, jakie należy poczynić w przypadku niezgody na określoną ofertę lub rozwiązanie proponowane przez podmiot finansowy;
  - umieszczanie na nośnikach informacji o produktach finansowych (tak jak w przypadku leków) ostrzeżeń o ewentualnych przeciwwskazaniach lub efektach ubocznych każdego produktu, jak również o aspektach związanych z warunkami umów;
  - utworzenie instytucji podobnej do EGFE w każdym państwie członkowskim dysponującym strategią edukacji finansowej, tak aby wzmocnić przewidziane plany, angażując główne podmioty zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego w sposób zapewniający równowagę;
  - udzielenie wsparcia przez Komisję Europejską (tym krajowym organom państw członkowskich, które jeszcze tego nie zrobiły) w celu zdefiniowania spójnej strategii edukacji finansowej, na wzór państw, którym udało się osiągnąć najbardziej zadowalające postępy;
  - stworzenie pakietu budżetowego powiązanego z każdą krajową strategią edukacji finansowej, w ramach którego zostanie określone, kto sfinansuje plany edukacji finansowej i z zastosowaniem jakich środków;
  - wzmocnienie przez Komisję Europejską patronatu nad działaniami z dziedziny edukacji finansowej w państwach członkowskich na bazie określonych sprawdzonych rozwiązań;
  - zachęcanie do upowszechnienia krajowych rachunków ubezpieczenia społecznego, tak aby wszyscy pracujący byli corocznie informowani, jakie świadczenia będą im przysługiwać z chwilą przejścia na emeryturę;
  - promowanie produktów finansowych przeznaczonych dla młodzieży (od 14 lat, w wieku przed usamodzielnieniem się i wejściem na rynek pracy) oraz przesyłanie im okresowych informacji o właściwościach i funkcjonowaniu takich produktów;
  - zachęcanie przemysłu zabawkowego do opracowania gier, które w celach dydaktycznych będą wykorzystywały pojęcia z zakresu finansów;
  - emisja programów telewizyjnych i radiowych o czasie trwania od 10 do 15 minut, dotyczących podstawowych kwestii z dziedziny finansów (takich jak kredyty, hipoteki, ubezpieczenia itp.), a także podstawowe pojęcia, takie jak rentowność i ryzyko), tworzenie inicjatyw multimedialnych i promowanie edukacji finansowej w ramach sieci społecznościowych;
  - szersze korzystanie z pomocy stowarzyszeń konsumenckich oraz pozostałych niezależnych organizacji zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego w celu upowszechniania i wdrażania inicjatyw rządów w dziedzinie edukacji finansowej.

⁽¹⁸⁾ Bez uszczerbku dla funkcji ściśle edukacyjnych, za których pełnienie odpowiedzialny jest system oświaty.

8.5 Na koniec EKES stwierdza, że potrzeby konsumentów produktów finansowych powinny być priorytetowym tematem międzynarodowych spotkań na wysokim szczeblu, w szczególności szczytu G20. W tym celu organizacja Consumers International ⁽¹⁹⁾ wnosi, by ustanowiono grupę ekspertów ds. ochrony finansowej konsumentów podlegającą bezpośrednio G20, aby zagwarantować dostęp do stabilnych, sprawiedliwych i konkurencyjnych usług finansowych.

Bruksela, 14 lipca 2011 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON

⁽¹⁹⁾ Reprezentuje 220 organizacji konsumenckich ze 115 krajów.

ZAŁĄCZNIK I

Treści edukacji finansowej ⁽¹⁾

Produkty	Dziedziny i grupy docelowe	Kanały
Oszczędności albo pasywa (lokaty oszczędnościowe, płaće)	Nauka oszczędzania (młodzież i dzieci)	Placówki oświatowe
Inwestycje albo aktywa (kredyty konsumpcyjne i hipoteczne)	Rozpoczynanie pracy (młodzież)	Zakłady pracy
Środki płatnicze (karty debetowe i kredytowe)	Rozpoczynanie samodzielnego życia (młodzież)	Ośrodki dla osób starszych
Produkty parafinansowe (ubezpieczenia, plany emerytalne)	Zakładanie rodziny (dorośli)	Zrzeszenia przedsiębiorców i organizacje związkowe
Usługi (przelewy, doradztwo, prowizje)	Przygotowywanie się do emerytury (osoby starsze)	Stowarzyszenia konsumenckie i organizacje pozarządowe
	Zarządzanie środkami pieniężnymi w mikroprzedsiębiorstwie (przedsiębiorcy)	Media
		Internet

⁽¹⁾ Lista o charakterze przykładowym, nie jest wyczerpująca ani kompletna.